

22101453707

Med

K25301

Digitized by the Internet Archive
in 2016

<https://archive.org/details/b28048507>

*inward
respiratory*

OM
LUNGORNAS GYMNASTIK.

Nytt sätt att derimed utan medicin

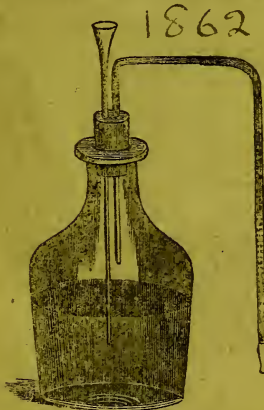
bota.

**SVAGT BRÖST, LUNGSOT, HVITSOT,
HÄMORRHOIDER och RYGGGRADSKRÖKNINGAR.**

AF

D:r F. W. BRÖSICKE,
Praktisk Läkare i Berlin.

Med Figurer intryckta i texten.

Pris: 75 öre R.mt.

OM
LUNGORNAS GYMNASIK.

Nytt sätt att dermed utan medicin

b o t a

**Svagt bröst, Lungdot, Hvitsot, Hämorrhoider
och Rygggradskrökningar.**

af

Dr F. W. BRÖSICKE,
Praktisk Läkare i Berlin.

ÖFVERSÄTTNING.

STOCKHOLM.
HOS L. J. HJERTA.

27065

20942414

WELLCOME INSTITUTE LIBRARY	
Coll.	welMOrnec
Call	
No.	W8

STOCKHOLM,
Typografiska Föreningens Boktryckeri, 1862.

FÖRETAL.

Det är ett berömligt den nya tidens sträfvande, att genom serskilda organers stärkande och öfning samt en naturenlig hälsovård förekomma och undanrödja sjukdomar. I detta hänseende uträtta vattenkur och sjukgymnastik ganska mycket. Dock har hittills ett i vår kropp ständigt verksamt organ, lungan, i dessa kurmetoder blifvit något styfmoderligt behandladt. Också misstager sig allmänheten ofta till skada för detta organ vid valet af sin kallelse eller sitt lefnadssätt.

Det är nemligen en daglig erfarenhet, att ungt folk med svagt bröst ofta egna sig åt ett yrke, som verkar skadligt på lungans förrättning. Vi se äfven dagligen unga flickor och fruar med svagt bröst så sammansnöra sin bröstorg, att ut- och inandningen derigenom hämmas. Derföre må man icke heller un-

dra, om i många trakter ända till en tredjedel af hela befolkningen efter hand dukar under för lung-sot, och att så många, af lungans verksamhet beroende, långsamma sjukdomar uppstå.

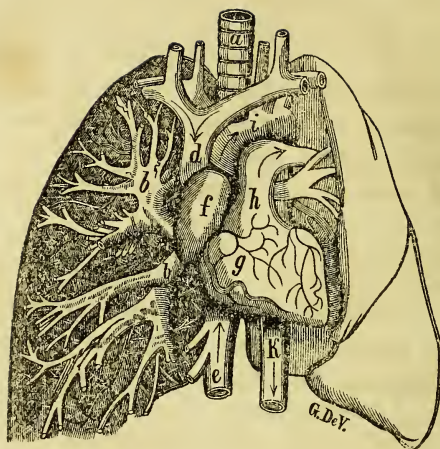
Ändamålet med denna lilla skrift är nu att lemna en hänvisning och öppna en utväg till en naturenlig lungornas behandling, hvarigenom här afhandlade sjukdomar må kunna förebyggas och under vissa omständigheter botas. På det nyttan af denna skrift måtte blifva så allmän som möjligt, har jag bemödat mig att göra den så populär som möjligt.

Inledning.

Då alla de sjukdomar, hvilka här afhandlas, stå i sammanhang med lungorna, och jag vid deras behandling företrädesvis afsåg detta sammanhang, torde det väl icke vara för den tänkande läsaren ovälkommet, att jag här såsom inledning meddelar något angående lungorna, och om de med deras verksamhet i nära sammanhang stående organer.

Lungorna

ligga i brösthålan och kunna förliknas vid ett ihåligt träd, som har en stam, luftröret, hvilken delar sig i mindre och mindre grenar, så att dessa slutligen icke mer kunna skönjas med blotta ögat, utan endast med förstoringsglas upptäckas. Luftrörens yttersta ändpunkter sluta sig blindt och kallas lungblåsor.

När bröstkor-
gen utvidgar
sig, så ström-
mar luft utifrån
in uti luftrören
ända till deras
finaste änd-
punkter, lung-
blåsorna. Vid
bröstkorgens
sammantryck-
ning utström-
mar åter luften,
såsom hvarje

läsare på sig sjelf ständigt kan iakttaga. Det första kalla vi inandning, inspiration, det sednare utandning, expiration. Detta försiggår aldeles såsom med en blåsbälj; då man vidgar honom inströmmar luft, när man sammantrycker honom utpressas den.

Här uppstår ovillkorligen den frågan: hvartill

- Fig. I.** a) Luftröret med dess broskringar;
 bb) Luftrörets största grenar;
 ccc) Finare luftrörgrenar (de finaste äro här icke antydda);
 d) Öfre hålådran;
 e) Undre hålådran;
 f) Hjärtats högra förmak;
 g) Hjärtat med sina blodkärl; (bokstafven *g* står i trakten af högra hjertkammaren);
 h) Lungpulsådern;
 i) Aorta, det arteriella blodskärslsystemets hufvudstam, med dess grenar, hvilken börjar från venstra hjertkammaren och förer det arteriella blodet till kroppen.
 k) Den nedstigande Aorta. (Pilen visar blodets riktning).

tjenar detta in- och utandande (respiration), utan hvilket menniskan alldeles icke kan lefva och vid hvars undertryckande döden straxt följer? — Det tjenar till vidmakthållande af blodet, denna lifssaft, som ständigt tillföres alla delar af människokroppen, för att användas till deras näring och ersätta den beständiga förlust, som de lida under den fortgående lifsverksamheten.

För att lättare begripa detta, är det nödigt att vi söka göra blodets omlopp för oss rätt åskåligt.

Hjertat, blodkärlsystemets medelpunkt, ligger likaledes i bröst-hålan, och afgifver ett kärlsystem, pulslådersystemet (Artererna), hvilket genom lika mångfaldiga och under fortsättningen allt mindre förgreningar, alldeles som vid luft-röret var händelsen, förer blodet till alla punkter af människokroppen. Detta kärlsystems ändpunkter äro så fina att de icke kunna ses med blotta ögat, och kallas därför hårrörskärl, capillärkärl. Från detta hårrörssystem uppkommer åter ett annat blodrörssystem, som kallas det venösa, genom smärre kärls sammanflytande till större, o. s. v. och leder tillbaka till hjertat.

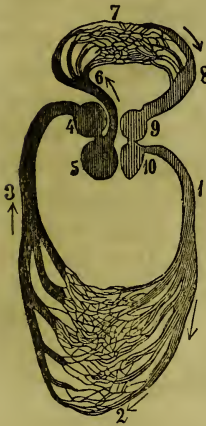
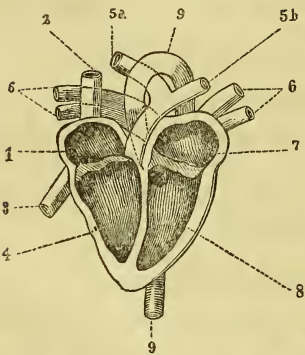

Fig. II. 1. Arter-Systemet. 2. Capillär-Systemet. 3. Ven-Systemet. 4. Hjärtats högra förmak. 5. Högra hjertkammaren. 6. Lungarterna. 7. Capillär-Systemet i lungorna. 8. Lungvenerna. 9. Venstra förmaket. 10. Venstra hjertkammaren.

I detta blodkärslsystem försiggår blodets omlopp ifrån människans första till dess sista andedrag.

Blodet består af vattenaktiga (serösa) och fasta beståndsdelar. Till de sednare höra isynnerhet de röda blodblåsorna eller blodkurlorna. Blodet i det venösa systemet är mörkare än i hållådersystemet. Af det högröda pulsåderblodet hämta alla kroppens delar sin näring. Då det i de finaste ådrorna flytande blodet genom upptagande af främmande beståndsdelar icke mer är i stånd att gifva näring, så blifver det mörkare och flyter genom det venösa systemet tillbaka till hjertat.

Hjertat är blodomloppets medelpunkt och driffjeder och har isynnerhet till ändamål att föra allt till hjertat återvändande blod, innan det går vidare, genom lungorna, för att der förvandlas till högrödt pulsåderblod. Det består derföre utaf flere afdelningar, två förmak och två kam-

Fig. IV. 1. Hjertats högra förmak. 2. Öfre hålvenen. 3. Undre hålvenen. 4. Högra hjertkammaren. 5. Lungarterierna. 6. Lungvenerna. 7. Hjertats venstra förmak. 8. Venstra hjertkammaren. 9. Aorta, som återförer det arteriella blodet i det stora omloppet. Den svarta punkten i venstra hjertkammaren antyder ingången till Aorta.

rar. I högra förmaket samlar sig det ur kroppen återvändande venösa blodet, strömmar sedan in i högra hjertkammaren och ur denna genom lungarteren, hvilken genom fortsatt delning förgrenar sig i de finaste kapillärkärl, hvilka slutligen som ett nät omgifva lungblåsorna. Här upptager blodet utur den vid inandningen ända in i lungblåsorna inträngande atmosfäriska luften, syre, och afsätter det förbrukade, kolsyregas, i lungorna, hvarifrån det genom utandning aflägsnas. Genom denna förrättning (respiration) förlorar det venösa blodet sin mörkröda färg, blir ljusare och blifver nu ånyo tjenligt till kroppens näring. Ifrån lungan strömmar blodet genom lungvenen tillbaka till hjertats venstra förmak, hvarifrån det går till venstra hjertkammaren och ur densamma till pulsådersystemet, som förer det i alla riktningar och till alla kroppens delar. Härefter går det vidare genom capillärsystemet tillbaka till hjertat, för att städse förnya samma omlopp.

Såsom ett bihang till blodsystemet kan betraktas

Portådersystemet.

Detta blodsystem samlar det blod som flyter till hjertat ifrån alla inom underlifvet belägna matsmältningsorganer, med undantag af lefvern, nemligen ifrån mjelten, magen, tarmkanalen, käxet, magspottkörtelen och gallblåsan. De kärl hvilka gå ifrån ändtarmen till detta system kallas hämorrhoidalkärl. Hämorrhoider är en sjukdom i dessa kärl. Portådersystemet förbreder sig nätformigt i lefvern under ständigt fortsatt förgrening.

Lefvern.

Det största körtelartade organ i vår kropp, är en fyra till sex skålpund tung, omkring tolf tum lång, rödbrun kropp med afrundad, nästan kilformig skapnad, och tjenar till att förändra portåderblodet före dess blandning med det andra venösa blodet, och att afsöndra en för matsmältningen nödvändig vätska, gallan. Lefvern ligger tätt under brösthvalvet, (en muskel, som skiljer bröst- och bukhålan ifrån hvarandra) med den största diametern gående tvärt öfver den sednare, sträckande sig till venster, understundom ända till öfre ändan af mjeltan, samt betäckande venstra hälften af magen o. s. v. Äfven ifrån lefvern återföres blodet, likasom ifrån hvarje annan punkt af kroppen, genom venerna till hjertat.

Denna framställning torde, i förening med det följande, göra för läsaren klart, att äfven vid de sjukdomstillstånd hos åtskilliga organer, hvilka nämnas på titelbladet af denna skrift, en gemensam orsak kan vara för handen, och att således också ett lika behandlingssätt kan användas.

Antaget att på ett större ställe af lungan andedräkten vore hindrad för något längre tid eller smärta för handen, så måste respirationen, i det att den sjuka genom ett ytligt andande skonar det angripna stället, lida intrång; derigenom kan lungsot uppstå, reffbenen kunna infalla, ryggraden kan kröka sig, blodbildningen går icke så väl för sig som förut, och häraf kan följa hvitsot, stockning i lefvern och hämorrhoidal-kärlden o. s. v.

Om alla dessa sjukdomar kunna uppstå af en gemensam orsak, hämmad andedrägt, så är det tydligt,

att äfven ett och samma medel, hvilket besestrar denna orsak, under vissa omständigheter kan förekomma eller bota detsamma, ja, *måste*, då det behörigen användes, förekomma och bota dem.

Detta medel är den fullständiga djupa respiration hvilken vi, när den öfvas genom hjälpmedel eller ett fortsatt djupt andande, vilja kalla lungornas gymnastik.

Lungsot.

Denna sjukdoms första uppkomst är ofta ganska mörk. Icke sällan döljer den sig bakom masken af en annan sjukdom, t. ex. hysteri, hypochondri, kort andedrägt, hosta, feber, en allmän afmagring utan några locala tecken. Näsblod, som ofta återkommer, en vek, för förkylningar fallen kroppsbyggnad, täta anfall af lunginflammation, catarrhala åkommor och stor nervös retlighet äro omständigheter, hvilka ofta stå i sammanhang med lungsot, och derföre gifva anledning att misstänka densamma. Lungsotens viktigaste och mest beständiga kännetecken äro:

Hosta.

Den är att börja med torr, försvinner ofta, men inträder ånyo merendels vår och höst. Den anses i början vara af catarrhalisk natur, understundom för- enad med kittling i halsen, så att de sjuke tro att den der har sitt säte. Denna hosta blifver med tiden allt starkare, uppträder understundom i häftiga anfall, och med lika så våldsamma fenomen som kikho- stan, samt vill på intet vis gifva vika för något medel. Kroppsansträngningar, upphettning eller förkylning och sinnesrörelser stegra den. Den blir mer och mer ihållande och oroande, störer de sjuke i sömnen, och gifver slutligen blott under morgonsvetten något efter.

Uppspottning.

I sjukdomens början är denna slemmig, och då endast en afsöndring från luftrören. Det uppspottade är färglöst och i betydlig grad segt. Sednare finner man deruti understundom flockor och små ostaktiga sköra korn. Vidare får det ofta utseende utaf en oredig massa. Om det uppspottade lägges i vatten, så synes klampen i omkretsen slamsig. Med mikroskopet upptäcker man deri en mängd unga celler. Ändtligen blir det varartadt. Uti ett glas bildar det trenne lager. Det öfre består af en slemmig, varaktig spott. Detta lager är fraggigt, emedan det innehåller luftblåsor. Det andra lagret är af en ganska tunnflytande eller syrupsaktig beskaffenhet; det är mer eller mindre genomskinligt, med någon dragning åt grönt. Det tredje lagret bildar en fällning, som har alla egenskaper af vanligt var.

Bröstbeklämning.

Detta sjukdomssymtom uppfattas på olika sätt af lungsigtiga; somlige klaga mer, andra mindre deröfver. Den framträder i synnerhet vid gång i trappor eller på berg, vid ansträngningar och sinnesrörelser. Derjemte är den starkare under menstruations-tiden hos fruntimmer och efter måltiderna, men i synnerhet besvärlig under feber-anfall.

Blodspottning.

Häri genom tillkännager sig ofta lungsothen, och förekommer mera sällan mot slutet af sjukdomen än i dess början. I lungsothens början är det uppspottade blodets myckenhet ringa. Men förekommer blod-

spottning vid långt framskriden sjukdom, så kan den genom sin mängd förorsaka döden.

Afmagring.

Åtföljer alltid lungdot. God aptit kan vid början af sjukdomen finnas, men försvinner med tiden, matsmältningen störes, och feber, svett och diarrhé tillkomma. Sedan fortgår afmagringen med snabba steg. Kinderna, ögonhålorna och tinningarna blifva infallna, kindbenen träda fram, näsan blir spetsig, musklerna blifva slappa, huden skrynkig och håren falla af. Den sjuke liknar till slut ett med skinn beklädt benrangel.

Feber

inträder merendels under sjukdomens sednare skiften, gifver sig dock ofta tillkänna i sjukdomens begynnelse genom en hastigare puls, blossande kinder samt hetta inuti händer och fötter, men saknas understundom alldeles sedan vargölar bildat sig i lungorna. Å en annan sida är febern, då den förekommer, förenad med afmagring och kraftlöshet utan att man kan upptäcka någon lokal orsak dertill, en annan gång är den det enda tecknet vid sjukdomens början. Ibland har den äfven likhet med frossfeber deri, att den lik denna mången gång uppträder i paroxysmer; dock inträffa frossfeberanfall helst på förmiddagen, men de lungsigtiges feber emot aftonen. Dervid visar sig hos de sednare en skarpt begränsad rodnad på kinderna, händer och fötter blifva heta, hettan tilltager ända emot midnatten, derpå följer lindring tills framåt morgonen, då svett inställer sig (hektisk feber). Mot slutet af sjukdomen blifver hettan häftigare och mera

besvärlig, deremot saknas ofta frossbrytningarna, hvilka i början föregingo hettan. Hos kvinnokönet uteblifva reglerna.

Svett.

Finnes sådan redan vid sjukdomens början, så är den icke allmän, utan angriper blott enskilda kroppsdelar t. ex. hufvud, bröst, armar, flathanden eller fotsålan; visar den sig deremot, såsom vanligt, först vid sjukdomens slut, så uppkommer den isynnerhet om morgonen; de sjuke så att säga bada i svett vid uppvaknandet. Svetteingen försvagar patienterna betydligt och förorsakar en hastig afmagering, dock står denna icke alltid i lika förhållande till febern. Klåda i huden och ett eget friselutslag uppkommer ofta af svettningen.

Diarrhé

är merendels ett tecken till sjukdomens sednare skifte och felar under detta sällan. Den fortfar då oafbrutet ända till döden och trotsar alla stoppande medel, emedan den beror af knutar (Tuberkler) och sår i tarmarna. Kolikplågor föregå ofta uttömningar. Underlifvet är ömt, isynnerhet då man rör vid trakten af blindtarmen. Öppningarna äro vanligen gulaktiga och grötartade, slemmiga, flockiga, stinkande, blandade med var och blod, asaktiga.

De lungsigtiges sinnesstämning är retlig; de äro lätt böjda till vrede.

Hjertklappning förekommer ofta hos lungsigtiga, och är till en del en följd af bröstorgans stora magerhet och lungornas förtätning, dels uppkommer den genom högra hjertkammarrens öfverfylldnad med blod.

Mot slutet af sjukdomen svullna händer och fötter, understundom blott en hand, en fot, eller ena hälften af bröstet.

Ibland sjukdomar, som förekomma i förening med lungsot, äro magens och luftstrupens de allmännaste.

De sjuke klaga öfver magplågor, hvilka ökas genom tryckning på magtrakten, öfver äckel och kräkning.

Struplungsot.

Understundom sammanhänger lungsot med svårighet i luftrörshufvudet eller luftstrupen och kallas då struplungsot. Härigenom uppstår smärta och tryckning i trakten af luftrörshufvudet samt svårighet att svälja. Rösten förändras, blir hesare och understundom alldeles ohörbar.

Lungsotens förlopp i sin helhet.

Första skiftet.

Det hufvudsakligaste och tidigaste tecknet till lungsot är hostan, hvilken isynnerhet höst och vår, nattetid och om morgnarna plågar de sjuka. Dessa lida mycket af catharr och anfallas äfven ofta af halsinflammation. Hos sådana sjuke uppstår vid början af manbarhetsperioden ganska ofta näsblod. Småningom kommer äfven uppspottning till hostan, då ett

hvitgult slem uttömmes. Tillfälligtvis medföljer äfven något litet blod eller inställer sig till och med blodspottning. Blodet kommer ifrån luftrören och är en följd af de öfverfyllda luftrörskärlens sönderbristning. Afmagring och muskelsvaghet infinna sig; de sjuke känna sig ganska angripna och svaga*).

Andra skiftet.

Skiftet för bildning af vargölar. Samma företeelser som i första skiftet fortfara äfven uti detta, men nya tillkomma dessutom. Hostan blir starkare, i hög grad plågsam; det upphostade innehåller var. Den sjuke blir vanligtvis bättre till mods då han föreställer sig att det sjukliga genom den häftiga hostan ändtligen skall bortskaffas. Sällan förekommer blodspottning under detta skifte, emedan luftrörskärlen icke mer äro så öfverfyllda af blod, och blödning från vargölarne sällan förekommer; men inträffar detta, så kan det blifva lifsfarligt. Svagheten och afmagringen tilltaga, fettet försvinner; på eftermiddagen inträder kyla, på aftonen hetta, på morgonen svett. Härtill komma ofta svårigheter vid matsmältningen, kräknin-gar, magplågor. Då och då inställa sig anfall af

*) Fysikaliskt, d. å. genom anslag eller lyssnande på bröstet, upptäcker man i detta första skifte inga sjukliga tecken. Det enda år, att andedrågtsljudet blifver något stråfvare; tillväxer sjukdomen, då inträder vid anslag på bröstet en dofhet i ljudet, som tilltager uppifrån nedåt. Denna dofhet är vanligen icke lika på båda sidor. Det vesikulära ljudet (det i friska tillståndet vanliga) öfvergår till ett obestämdt.

bröstkblämning. *) Dertill komma ock oordningar i tarmkanalen, diarrheer inställa sig, isynnerhet nattetid, till slut äfven om dagen. Hos fruntimmer uteblir månadsreningen. Ansvällning af ett eller båda benen tillstöter. Lefvern framträder kännbar under de korta refbenen, pulsen blir svag, liten; den sjuke har aldrig ro, emedan de framstående benknölarne ständigt plåga honom då han ligger. Sålunda uppkommer slutligen liggsår, och döden kommer ändtligen såsom en följd af kraftförlust eller qväfning. Lungсотens varaktighet är ganska olika. Den kan ganska hastigt genomgå sina skiften, den kan också gå ganska långsamt och med så betydande uppehåll, att man någon tid kan låta gäcka sig och taga sjukdomens stillestånd för tillfriskning. Vanligen varierar sjukdomen emellan sex månader och två år, dock kan den fortgå flera år.

Liköppningsfenomen.

Öppnar man liket af en som affidit i lungсот, så finner man i lungorna små knutar, af läkare kallade tuberkler. Dessa äro af gråaktig eller gul färg, af ostlik beskaffenhet, och bestå, då de undersökas mikroskopiskt, af ett formlöst ämne, tuberklerkroppar och fettkorn, och hafva inga kärl.

*) Vid fysikalisk undersökning finner man det matta anslagsljudet starkare, bronchial (luftrörs) andedrägt, bronchophoni och consonnerande rassel. Hårtill kommer ock metalliska ljud.

Men icke blott i lungorna finner man hos lungsigtige dessa tuberkler afsatta, utan äfven i halsen, isynnerhet i luftstrupshufvudets slemhinna och i luft-röret, hvarest de förorsaka heshet och sårighet. Äfven tarmkanalen är i lungsot säte för dessa bildningar, och här förorsaka de ett diarrhé, som icke kan stoppas. Bukhinnan, käxet och många andra organer hemsökas likaledes af dessa knutar eller tuberkler.

Orsaker till Lungset.

I de bästa iakttagelser öfver denna sjukdom anföras företrädesvis följande: en egen, den så kallade lungsigtiga kroppsbyggnaden, äfven kallad svagt bröst. Denna kroppsbyggnads allmänna karakter är bristfällig utveckling, svag benbyggnad, långa armar och ben, lång hals, trångt och platt bröst; bröstet stiger ifrån nyckelbenet rakt nedåt; der finnes icke vid höjden af fjerde refbenet (bröstvårtan) någon upphöjning, såsom händelsen är i det normala tillståndet; skuldrorna hafva en ringa bredd och skulderbladen äro utstående; musklerna äro svaga och slappa, hvilket står i missförhållande till kroppens storlek och näring; kroppen är ur stånd att göra eller uthärda ansträngningar; blodomloppet är matt, pulsen svag, lättretlig, gör flera slag i minuten än hos friska menniskor, tunnheten och slappheten i blodkärlens väggar disponerar till blödningar, värmeutvecklingen är felaktig, de sjuke frysa lätt, kunna icke fördraga kyla eller hastiga vädervexlingar; nervsystemet är retligt, själen utvecklas hastigt, och sådana patienter hafva en liflig fantasi; appetiten är ofta störd, tarmuttömningarna äro oordentliga; huden är benägen för svett, urinen är mjölkig, grumlig, innehåller mycket urinsyra; andedrägten är illaluktande; sår och färska skador suppurera långsamt och läkas med svårighet.

Denna allmänna bild af den lungsigtige modifieras genom ålder, temperament, kroppsbeskaffenhet och individualitet, och kan gå i arf. Lefva sådana patienter under ogynnsamma förhållanden, så utvecklar sig lätt hos dem lungсот.

Ryggradskrökning.

Rachitisk bildning af bröstkorgen framkallar lungсот.

Ofta finner man denna sjukdom hos personer, som föra ett stillasittande lefnadssätt, hos lärde, skrifvare, skräddare, skomakare, väfvare, sömmerskor, handskmakare o. s. v.

Nedslagenhet i lynnet, sinnesoro, retlighet i nervsystemet, passioner och affecter disponera till lungсот.

Icke sällan anfallas flöjtspelare och klarinettister af denna sjukdom.

En ytterligare orsak till framkallande af denna sjukdom är allmän svaghet, så väl af fysiska som psykiska anledningar. När en persons plastiska kraft uttömmes genom en hastig naturlig eller sjuklig utveckling bildar sig ofta lungсот. Derföre förekommer den ofta vid tidpunkter af kroppslig utveckling, vid tandbildningen, efter öfverstånden koppypning, efter akuta utslagssjukdomar, såsom messling, skarlakansfeber och koppor; efter kikhosta, vid puberteten, efter andra akuta sjukdomar, såsom feber, isynnerhet nervfeber, efter svåra barnsängar, efter försvagande uttömningar, och efter öfveransträngningar af själen.

Qvinnokönet lemna större antal offer hemfallna till lungsoten än mankötet, dock är denna skilnad icke serdeles betydlig.

Dålig beklädnad, brist på renlighet, försummad skötsel af huden, bidrager likaledes till framkallande af lungsot.

Af klimatiska inverkningar gynna i synnerhet fuktig kyla samt täta och betydliga omvexlingar i väderleken lungsotens uppkomst.

Oren, täppt, fuktig, ljusfattig luft, fuktiga källarum, trånga, af höga hus omgifna gator i stora städer, trånga, skuggiga, fuktiga dalar, dåligt vädrade ställen, fabriker, arbetshus, fängelser, skolhus, barnhus och bergverk äro bildningshärder för denna sjukdom.

Ibland handverkare hvilka ofta äro utsatta för lungsot, böra ytterligare de räknas, hvilka arbeta i förorenad luft: murare, stenhuggare, gipsarbetare, bergsmän, kolare, gatsopare, metallarbetare, förgyllare, bildhuggare, polerare, juvelerare, svarfvare, filare, skärslipare, mjölnare, bagare, stärkelsetillverkare, perukmakare, lumpsamlare, linberedare, garn- och bomullsspinnare, tobaksspinnare, borstbindare m. fl.

Genom den hindrade, oregelbundna och ofullkomliga andedrägten utvidgas hos desse lungorna otillräckligt, kolsyrans afskiljande och blodets cirkulation i lungorna hindras, ämnen hvilka borde afskiljas från blodet kvarstanna i detsamma, hvarigenom förändringar i blodkärlen och afsättning af tuberkel-ämne uppstå.

Genom den hämmade blodbildningen störes vidare hela kroppens näring och allmän afmagring uppstår.

Deremot se vi att menniskor hos hvilka andedrägten och blodcirkulationen är fri, icke anfallas af lung-sot. Vilden som lefver i ständig kamp med elementerna lider icke af denna förskräckliga sjukdom. Det samma se vi äfven hos djuren. Det i frihet lefvande djuret har icke lungsot, deremot förekommer den ofta hos instängda husdjur. Lejonet och Elefanten äro i vildmarken fria från denna sjukdom, inspärrade i burar undgå de den sällan.

Island, Färöarna, Kirgiserstepperna omkring Orenburg, de högre bergsregionerna skola vara nästan helt och hållit fria från lungsigtige.

Man har ock iakttagit, att personer som lida af struma (halskörtelsjukdom) icke angripas af lungsot. Escherich kallar den ett säkert fribref för nämnde sjukdom, och tror, att ett tillförlitligt medel emot den mest mördande af alla sjukdomar vore funnet, om man vore i stånd att med konst frambringa struma.

Orsaken hvarföre struma skulle vara ett skyddsmedel emot lungsot, är väl den, att en temligen betydlig svulst på luftröret åstadkommer en stark tryckning, hvarigenom den sjuke tvingas att alltid inandas djupt och att fullkomligt utvidga lungorna, om han icke vill duka under för anfall af qväfning. Vi finna alltså äfven häri en bekräftelse derpå, att lungsot kan förebyggas, om lungorna alltid fullständigt utvidgas genom en fullkomlig andedrägt. I det föreående hafva vi deremot redan sett, att de aflägsna och första orsakerna till lungsot nästan uteslutande bestå i hämmad andedrägt genom ofullkomlighet i lungornas utveckling.

Betrakta vi ännu en gång närmare de orsaker som framkalla lungсот, så finna vi att de stå i ett oskiljaktigt sammanhang med andedrägtsverksamheten. Denna är nemligen alltid på något sätt störd.

Den lungsigtiga och missbildade bröstorgsbyggnaden störer andedrägten derigenom, att lungorna icke behörigen utvidga sig. Samma förhållande finna vi hos personer som äro mycket stillasittande.

Lärde, kontorister, skraddare, skomakare, väfvare, och sömmerskor m. fl. sitta sammanböjde med framlutadt hufvud och sammanpressa sålunda de öfre delarne af lungorne, så att dessa blott föga kunna utvidgas och andandet blott sker genom de undre delarna af lungan förmedelst brösthvalfsmuskeln (diaphragma).

Nedslagenhet och sinnesoro verka uppenbarligen på andedrägten, ty iakttagelsen visar, att den olycklige, den bedröfvade, den förtryckte eller kränkte blott andas ofullständigt, hvaremot den muntre och glade andas djupt och med fullt bröst.

Flöjtister och klarinettister andas äfven oregelbundet, emedan vid utöfningen af deras konst flera utandningar belöpa sig på en inandning.

Den genom åtskilliga orsaker, såsom vi ofvannföre angifvit, förorsakade kroppsvagheten åstadkommer en försvagning af andedrägtsmusklerna och en tröghet i dertill hörande nerver, hvarigenom respirationen lider.

Qvinnkönet förer merändels ett stillasittande lefnadssätt, brukar snörlif och trång bröstbeklädning, som ock uppenbarligen gör ett afbräck i andedrägtsförrättningen.

Dålig beklädnad, brist på renlighet och försummad skötsel af huden hämma kroppens utdunstning, tillbakahålla dess öfverflödiga vätskor, förändra på ett sjukligt sätt dess flytande delar, och verka på detta sätt indirekt på blodomloppet och andedräkten.

Omvexlingar i temperatur föranleda lätt nedslagenhet och sinnesrörelser, och huru dessa affec-ter inverka på andningen är redan ofvanföre angifvet.

Påtagligt är, att andningen förhindras af en oren förderfvad luft, sådan den förekommer i usla boningar, i stora städer, fabriker, skolrum, fängelser, vid stenhuggares, kolares, mjölnares med fleres arbeten.

Lungsotens botande.

Om vi fästa afseende på denna sjukdoms uppkomst, såsom den i det föregående är antydd, så är derigenom också vägen till dess förekommande och botande angifven. Vi böra alltså, när vi vilja förebygga lungsoten, befordra bröstets fria utvidgning och andningen, äfvensom vid dess botande göra detsamma, på det att svårigheten för luften att genomtränga lungorna icke må förökas genom afsättning af nya sjukdomsämnen, utan tvertom, genom en djup och fullständig andning, blodcirkulationén samt afsöndringen af kolsyra och upptagandet af syre må befordras, och således äfven härigenom utbytet af näringsämnen och uppsugning af det redan afsatta sjukdomsämnet stegras.

Denna väg hafva till en del redån några läkare beträdt. Redan Hippokrates, medicinens fader, har

för årtusenden sedan anbefallt landtluft i alla chroniska bröstakommor och vid långvarig hosta. Att gå och att rida har mycket blifvit berömdt såsom ett medel att förebygga och bota lungdot. Sydenham och Boerhave ordinerade det åt sina lungsigtige. Autenrieth råder för utvidgandet af ett platt och trångt bröst, att genom långsamt-förökad rörelse och öfning af lungorna utveckla dessa organer, i det att man ofta, djupt, långsamt, men med styrka inandas, och sålunda utvidgar bröstskorgen. Dagligen måste fjerdedels och halfva timmar regelmässigt och ofta upprepadt egnas åt detta hjälpmedel, jemte tillräcklig rörelse i fria luften föröfrigt. Sålunda användt öfverträffar det hvarje annat skyddsmedel i verksamhet emot lungdotanlag. Klockringning med en måttlig stor klocka utan kläpp äfvensom svängandet af tyngder äro öfningar, hvilka man i England skänker mycket förtroende, och hvilka man der betraktar såsom medel att utvidga bröstskorgen.

Osiander rekommenderar för samma ändamål att om natten ligga på hårda madrasser i horisontelt läge med hufvudet föga upphöjdt, endast med en rund puta och en liten hufvudkudde, såsom man allmänt brukar i Frankrike.

Att bestiga berg dagligen har också blifvit föreslaget för att befördra bröstets utvidgning; vistelse i bergstrakter verkar välgörande på lungsigtige genom inandningen af en ren luft, samt det mindre lufttrycket, och för öfrigt stärkande på hela organismen.

För att verka direkt på den sjuka lungan, har man redan i äldre tid användt inandningar af flere slag. Härtill hör det så mycket berömda inandan-

det af hafsluft, vistelse uti en af aromatiska lukter uppfyllt skogsatmosfer, inandandet af de ur en nyss plöjd jord uppstigande ångorna, vistelse uti en med svafvelvätegas uppblandad luft, eller i rum hvilka man fyllt med kolsyregas, qväfgas, tjärångor och andra balsamiska ångor, i slagtares köttbodrar, men i synnerhet den mycket anlitade fähuskuren.

Ramadge påstår att en sjuk aldrig botas från lungnoten fullkomligt eller befrias från ett återfall, om icke hans lungor blifva rymligare, vare sig på naturlig väg eller genom konst. Detta sker icke sällan genom tillkomst af ett katarrhaliskt tillstånd i luft-röret eller dess grenar. Om sådana affectioner tidigt tillkomma, är det enligt hans tanke en lycklig händelse, ty då är en varaktig läkning af denna vanliga dödande sjukdom nästan säker. Han påstår att i öfre delen af bröstet vargölarna nästan aldrig annorledes läkas, än att lungväfnaden utvidgar sig i deras grannskap eller i andra flikar af lungan. För detta ändamål låter han sina lungsigtiga så snart som möjligt, då ingen catarrh är för handen, företaga inandningar utaf ångor af åtskilliga ämnen, sedan förut blodets trängning till bröstet, äfvensom symtomerna af hektisk feber, blifvit häfna genom små, allmänna och ofta repeterade åderlätningar eller genom blodiglar, hvilka man satt på framsidan af andra och tredje refbenet. Sjukdomen skall derigenom hämmas; samma förändringar skola här inträda som vid catarrh. De omogna tuberkelerna skola göras oskadliga genom deras inveckling uti ett svart afsöndringsämne. De inre ytorna af de små redan bildade gölarna skola

närma sig hvarandra, och till följe häraf genom direkt beröring sammanläkas.

De, hvilka hittills användt inandningkurer, hafva merändels haft för afsigt att inverka lokalt på den sjuka lungväfnaden genom stillande, retande och sammandragande inandningar. Men man må besinna, att ganska litet utaf gaserna eller ångorna verkligen kommer i beröring med det sjuka organet, och att man svårligen torde kunna deraf vänta en omstämmande verkan på blodet.

Deremot torde den nytta, som inandningar medfört, väl endast bero på lungornas utvidgning; ty genom en fullständig utvidgning af andedrägtsorganerna häfvas många af lungotens orsaker, blodbildningen och omsättningen af närande ämnen befordras, hvarigenom utsvettning af nya tuberkler väl snarare förhindras än genom hvarje annat medel, och sålunda förklaras härigenom äfven återuppsugningen af redan afsatta tuberkler.

Men säkerligen vinna vi mycket lättare och bättre lungornas utvidgning och förbättring af blodbildningen genom inandningen af ren luft, än genom insugning af ångor, hvilka af naturen icke äro bestämda för respiration.

För sådant ändamål är ett ytterst lätt förfaringsätt att tillstyrka såsom det mest ändamålsenliga. Man förfärdigar sig nemligen en respirator d. v. s. en helt enkel apparat, som sammansättes enligt följande regler, och jemväl utmärker sig genom sin ringa kostnad: man tager en, till ungefär två tredjedelar

med vatten fylld glaskaraff, som kan lufttätt tillslutas med en kork. I denna kork borrar man förut med en rundfil tvänne hål för att deri insätta tvänne glaströr, ett längre som räcker ända ned i vattnet, och ett kortare, knäformigt böjdt, som redan slutar öfver detsamma. Vid den utom glaskaraffen befintliga öppna ändan af det kortare rö-

ret, som icke når till vattnets yta, fäster man en sex fot lång, med munstycke försedd gummislang, på det sätt att man fastknyter den öfver glaströret med ett snöre.

Suger man nu i munstycket, så förtunnar man luften i det vattenfria rummet i flaskan till hvilket slangen förer, och sålunda måste genom den i vattnet ledande kanalen ny atmosferisk luft tillströmma, och gå genom vattnet så långt som röret räcker i detsamma.

Häri genom inandas man med något motstånd en ren och något fuktig luft och utvidgar lungorna uppenbarligen mer än det sker vid vanlig andning, och har deruti, om luftblåsorna uppstiga i vattnet regelbundet eller oregelbundet, en mätare för ett likformigt andande. I mån som man fyller flaskan med mer eller mindre vatten, och röret alltså nedstiger mer eller mindre uti vattnet, måste motståndet vid andedrägten blifva större

eller mindre*). Genom denna apparat bör man förden-
skull inandas långsamt och likformigt så mycket
bröstit förmår att utvidga sig och sedan utandas
lika långsamt och likformigt. Denna lungornas
gymnastik bör man fortsätta hvarje dag en fjerde-
dels eller en half timma, dock utan att andedräfts-
organerna dervid få ansträngas. Sålunda skall
man snart komma derhän att andas mycket längre
och fullständigare än vanligt, och äfven vänja sig vid
att andas på samma sätt utan denna apparat.

Dervid bör iakttagas, att, under användandet af
lunggymnastik, hvarken feber eller smärta eller i all-

*) Jag förstår alltså med lungornas gymnastik en fortsatt,
full, ständig utvidgning af detta organ till dess högsta höjd,
så att dess verksamhet icke må hämmas, men försiggå
så fullständigt som möjligt, vare sig att det sker genom
consequent djupt andande såsom Autenrieth tillstyrker,
eller genom de öfriga här uppräknade hjälpmedlen. En
sådan fullständig lungornas utvidgning sker väl hos sunda
organer redan genom en tillräcklig uppmärksamhet på an-
dedräfts- och förebyggande af sådana omständigheter som
hämna den. Men annorlunda är det med dem som hafva en
benägenhet att skona dessa organer och längre tid voro
vana vid en ytlig och ofullständig andning. Här blifver
det nödvändigt att använda hjälpmedel för att uppnå
den största möjliga fullständighet i andningsverksamheten.
Desslikes låra väl barn med benägenhet för ytlig and-
ning, svårligen utan hjälpmedel vänja sig vid en djup
och fullständig andedräft. Såsom sådana hjälpmedel
anser jag respiratorn, bergvandring och de öfriga här an-
förda medel. Hvilket medel man må begagna sig af,
och i hvilken grad det må ske, måste i hvarje fall bero
af individuella omständigheter. Hvar och en är icke i
stånd att företaga en bergs- eller sjöresa, men en respi-
rator kan hvar och en utan svårighet anskaffa sig.

mänhet något inflammatoriskt tillstånd får finnas i lungorna vid inandning. Men skulle detta vara fallet, så måste dessa tillstånd först undanröjas genom passande medel, innan man skrider till lungornas gymnastik. *) Till bevis derpå att lungсот kan botas, till och med endast genom naturens egen åtgärd, vilja vi här meddela ett par sjukdomsfall. Stokes, en engelsk läkare, berättar det första fallet sålunda: för några år sedan rådfrågade mig en, för sin sjukdoms skull till London kommen adelsman från landet, hos hvilken jag fann alla tecken till en fullt utvecklad lungсот. Sjukdomen hade redan varat i flera månader och den sjuke var en fullständig bild af magerhet. Hans puls var feberaktig och hastig, det upphostade var varigt, riklig svett på morgonen; der funnos alla vanliga tecken till afsättning af tuberkelmassa, och en håla i högra lungan i trakten af nyckelbenet. En annan läkare, hvilken gällde som ett orakel på vetenskapens område, kallades äfvenledes till råds; vi kommo öfverens att konsten här ingenting mera förmådde, yttrade oss också på det sättet till den sjukens vänner, och tillstyrkte att återföra honom till sitt landt gods. Halftannat år senare inträdde en stor, till utseendet frisk man, som syntes väga åtminstone sina 10 à 12 lispund, i mitt arbetsrum. Uttrycket i hans drag hade något utesägligen hånande och komiskt.

»Ni känner mig icke, Doktor?» sade han.

Jag anmärkte att jag i allmänhet hade ett svagt minne för fysionomier.

*) Uti feberfri chronisk lungсот, der vi använda lunggymnastik, bör födan vara lättmålt men närande, Jemför hvad som såges om födan vid hvitsot.

fullkomligt obehindrad, hans röst hög och klar, kropps-rörelse har han hittills icke undvikit, äfven själsansträngningar angripa honom föga, änskönt han ofta vakat om natten, ja till och med understundom flera nätter efter hvarandra. Detta har jag hört icke allenast af honom sjelf, utan också utaf hans anförvandter. Att han i sin utvecklingsperiod haft att kämpa med ett ganska häftigt bröstlidande, bevisar hans ovanligt trånga bröstbyggnad, hvilken vid den tiden måste hafva varit ännu sämre. Naturen har sedan afhjelpat så mycket den kunnat i den bristfälliga organisationen, men helt och hållet normal kunde bröstkorgen icke mer blifva. Men så är ock lungväfnaden genom ändamålsenliga kroppsöfningar och ansträngningar så härdad, att äfven med detta trånga bröst mindre fara är förenad än för mången annan bortskämd, som är begåfvad med rymligare bröst.

Båda dessa patienter hafva väl blifvit botade endast genom en för deras tillstånd lämplig lunggymnastik; men skulle enligt min åsigt, om man omsorgsfullt hade hållit dem inneslutna uti ett sjukrum och hindrat dem från hvarje rörelse i atmosfäriska luften, och från hvarje uppfriskande sysselsättning, säkerligen dukat under för lungsoten.

Hvitsot.

Så kallar man en blott hos qvinnokönet vid utvecklingsåren, eller hos den utbildade qvinnan mera sällan förekommande sjukdom, hvars hufvudkännetecken är en blek ansigts- och hudfärg; blodets vattenaktighet och oordning i könsystemet utgöra deri de båda väsentligaste momenterna; dock finnes äfven hos äldre fruntimmer, såsom ock hos mankönet stundom ett dylikt armod på blodets röda beståndsdelar (anaemia) under lika symtomer, men såsom följd utaf olika orsaker.

Efter förebud af tröghet, nedstämdt lynne och oordningar i matsmältningen, visar sig sjukdomen genom en mer och mer tilltagande, ovanligt blek, på några ställen till och med i grönt fallande ansigtsfärg, hvilken derföre synes något vaxartad eller likaktig. Dertill kommer läpparnas, tungans och munslēmhinnans blekhet, samt ofta blå eller brunaktiga ringar omkring ögonen, hvars slemhinna är hvitt perl-färgad. Huden är slapp och kall, ofta sjukligt upptrifven, isynnerhet omkring fotknölarne, och om morgonen på ögonlocken. — Vanligen äger hjertklappning och bröstbeklämning rum, samt ökas genom ansträngningar; halspulsådern kännes som en darrande fin metallsträng, och med stethoskopet upptäcker man ett susande ljud; dylika, men mer blåsande ljud hör man i hjertat. Pulsen är liten, svag, hastigt slående, men

någongång ovanligt långsam, alltid lätttrölig och föränderlig, hudådrornas färg är violett. — Musklerna äro svaga, muskelkraften ringa, hvadan trötthet snart inträffar, isynnerhet i tjockbenet, dock icke så att den sjuke hindras att gå fritt omkring, eller att han derigenom hålles vid sängen.

Härmed förena sig hvarjehanda symtomer af sjukligt stegrad känslighet, frosskakningar, flygande hetta, hysteriska anfall, hufvudvärk, ryggvärk och andra nervsymtomer, retlig sorgbunden, gråtaktig eller svärmisk sinnesstämning, fallenhet för dåningar, svindel, kramp o. s. v., äfvensom symtomer af störd matsmältning och gallberedning, ringa eller ofta på sura saker, ofta på alldeles ovanliga eller oätbara saker riktad aptit, förstoppning, magplågor, uppdrifning af underlifvet och tarmarna.

Månadsreningen är alltid sjuklig, ofta felas den helt och hållet eller uteblir, och i dess ställe inträder gerna hvit flytning, eller visar reningen sig alltför sparsam, alltför sällan, ofta är den äfven plågsam och i andra fall för stark, medtagande krafterna och utan bestämda perioder.

Förlopp.

Sjukdomens förlopp är alltid långsamt. I lyckliga fall botas den med flickans fullständiga utveckling, genom ett lyckligt, efterlängtadt äktenskap, genom inträdande hafvandeskap; men i andra fall öfvergår den, om den försummas, i en smygande, tärande feber, till förslemning, vattusot, hjertsjukdom, lungsot och dylika sjukdomar, eller i hysteri och andra nervåkomor.

Anlag

till hvitsot är understundom medfödt. Serdeles benägenhet dertill hafva blondiner, skrofulösa, rhachitiska, med lungsot behäftade flickor, hvilka antingen äro serdeles retliga eller ovanligt flegmatiska och feta.

Tillfälliga orsaker,

ur hvilka sjukdomen småningom, sällan hastigt utvecklar sig, äro dels af kroppslig, dels af andlig natur: matsmältingsbesvär, lefversjukdomar, öfverflödigt förtärande isynnerhet af osmältliga, föga retande näringsämnen, eller en allt för klen kost; missbruk af varma slappande drycker såsom thé och kaffe; drickande af ättika och dylika onaturliga njutningar, nedstämmande sinnesintryck, långvariga bekymmer, förargelser, olycklig kärlek, afundsjuka, eller en förvekligande och naturvidrig, mot kvinnans bestämmelse stridande uppfostran, en förtidig och onödigt högt stegrad utbildning af själen på kroppens bekostnad; förtidigt väckt, eller i onaturlig riktning sig yttrande könsdrift; opassande lektyr och känslsamhet, för lång sömn, för litet kroppslig rörelse, eller jemväl öfveranstängande arbete; brist på ren och frisk luft, fuktiga rum o. s. v. Understundom orsakas sjukdomen genom en plötslig inverkan, såsom genom förkylning af fötterna, stark blodförlust, vrede och dylikt.

Hvitsotens behandling.

Då hvitsoten består i en felaktig och i synnerhet kraftlös beskaffenhet af blodet, så är klart att vi uti lungornas gymnastik, såsom den är anförd vid behandlingen af lungsoten, hafva ett blodbildningen direkt stärkande och näringsomsättningen befordrande medel.

Patienten bör derföre dagligen en fjerdedels eller half timma andas genom den ofvanföre beskrifna respiratorn; hvarförutan han alltid bör bemöda sig att andas djupt och långsamt.

Förbättring af blodet åstadkommes äfven genom bergvandringar eller resor i bergstrakter, hvilket redan längesedan af alla utmärkta läkare blifvit erkänt och rekommenderadt. Dock äro väl få patienter så lyckliga att lefva i så goda omständigheter att de kunna verkställa stora bergsresor för längre tid.

Genom nedannämde omständigheter understödjes betydligt en lycklig förbättring, hvarföre de synnerligen hos de sjuke rekommenderas: förströelser för sinnet, undanröjdandet af nedtryckande inflytelser och af en öfverdrifven inverkan af inbillningskraften, isynnerket i kärleksangelägenheter; förströelser, resor, njutande af frisk luft, isynnerhet under arbete på landet, afpassad kroppsrörelse, men som icke får vara serdeles tröttande, sorgfällighet i hudens skötsel, passande beklädnad, mer svala än varma bad, allmänna tvättningar med kallt brunnsvatten eller sjösaltlösning; en kost som närer och lagom äggar mat-

smältningen till verksamhet*). Alltså mer kött än vegetabilisk mat; lättsmält, icke af vädergifvande eller stoppande beskaffenhet; förtärande utaf ekollon-kaffe, ett godt öl, eller ett kraftigt, hvarken hetsigt eller surt vin; undvikande af kaffe och thé. Sönnen får icke vara allt för länge på morgonen. Bruket af madrasser och täcken bör föredragas dunbäddar.

*) Blodet bildas ur näringsämnen och är därför af hufvudsaklig bestämmelse uti sjukdomar, hvarest det kommer an på blodmassans förbättring, t. ex. i hvitsoten.

Hämorrhoider.

Gyllenåder eller hämorrhoider kallar man ett tillstånd af utvidgning af ändtarmens blodådror, som åtföljes af ganska olikartade, dels lokala dels allmänna besvärligheter. Sammanfattningen af alla dessa besvärligheter betraktar man såsom en allmän sjukdom och kallar den hämorrhoidalsjukdom, hvarvid dock ännu mycken oklarhet herrskar, och, genom försummandet af en noggrannare undersökning, grofva miss-tag lätt begås.

Vanligen yttrar sig hämorrhoidalsjukdomen i början snarare såsom ett allmänt sjukdomsanlag, genom tyngd och smärta i länderna och korset, genom stundom inträdande hufvudvärk åt nacken, ryggvärk, känsla af spänning och tyngd åt underlifvet, åtskilliga oordningar i matsmältningen, oordentlig stolgång, än diarrhé, än förstoppning eller trögt lif, det sednare serdeles ofta, genom skärningar i underlifvet, kolik, krystningar, känsla af kittling eller fullhet och bränning i ändtarmen, svett och klåda på närliggande delar, reformsartadt eller annat utslag deromkring, benägenhet för kalla fötter, fotsvett, lindriga urinplågor o. s. v. Dessa tecken sammanfattar man under namn af hämorrhoidalplågor eller förebud; efter hand tillväxa de i antal och häftighet, afvexla på olika tider med hvarandra, så att än de ena än de andra symtomerna saknas; de försämras dels genom fortsatt

stillasittande, dels genom njutning af tungt rödt vin, efter förstoppning, efter sinnes-affecter, o. s. v.

Hämorrhoidalsjukdomen kan länge blifva stående på detta sitt första steg, och äfven genom förändradt lefnadsätt eller under god behandling upphöra.

Händer icke detta, så visar sig förr eller senare vid yttre öppningen af ändtarmen, eller ock högre upp i densamma på dess inre yta, ansvällningar stora som ärtor, hvilka man kallar hämorrhoidaltaggar, knutar o. s. v., hvilket man jemväl indelat i yttre och inre knutar. Dessa knutar äro verkliga ansvällningar af ändtarmens vener, ofta förenade med förtjockning eller sjuklig förändring af slemhinnan och den underliggande cellväfven, hafva mångfaldig skapnad och färg, äro merändels blåaktiga, understundom mer svarta eller röda, af olika hårdhet, på olika tider mer eller mindre ansvällda, mer eller mindre inflammerade eller smärtsamma, isynnerhet vid genomgång af hård träck, efter längre tids stillasittande och genom inklämning; de öfvergå ock i 'enskilda fall till en högst smärtsam inflammation och suppuration och kunna hafva fistlar i ändtarmen till följd.

Af dessa hämorrhoidalknutar uppkomma de större så kallade hämorrhoidalsäckarne, hvilka äro större, ganska utvidgade vener, eller måhända verkliga utgjutningar af blod i den under huden liggande uppluckrade cellväfven. Deras storlek är ifrån en hasselnöts ända till ett litet äggs, och den dem täckande slemhinnan är mycket utspänd och förändrad; blodet som fyller säcken utspänner honom starkare tid efter annan, isynnerhet vid sjukdomens periodiska försämringar.

När hämorrhoidalsjukdomen blott visar sig som större eller mindre ansvällningar i ändtarmen, kallar man den blinda hämorrhoider.

Dessa blinda hämorrhoider försämras vanligen periodiskt, men på denna grad af utveckling kan sjukdomen lång tid förblifva stående.

Först efter det ondas vidare fortgång visar sig vanligen antingen en förökad afsöndring af ett olikartadt, icke sällan skarpt slem i ändtarmen och dess öppning, slemhämorrhoider; eller uppkommer en verklig utgjutning af blod från ändtarmens ådror, blodiga hämorrhoider. I båda fallen kallar man detta tillstånd flytande hämorrhoider.

Slemhämorrhoider äro jemväl en periodisk och med lindring af inre plågor uppträdande afsöndring af en slemmig, ibland mild, ibland något skarp vätska, understundom blandad med små blodstrimmar, hvarvid ofta de ofvannämde svårigheterna: krystning, utslag och hudlöshet förekomma.

Dietfel, isynnerhet förtärandet af hetsiga drycker, långvarigt stillasittande, ridt m. m. försämra eller framkalla slemhämorrhoider,

De blodiga hämorrhoiderna, eller den verkliga gyllenådern d. v. s. afsöndring af blod ifrån ändtarmen, komma antingen ifrån sönderbrustna hämorrhoidalknutar eller säckar (hvarigenom understundom ganska plötsliga och betydande blödningar, som äro svåra att stilla, uppstå) eller utsipprar blodet ur de hårfina kärnen, och visar sig då i ringare mängd, ofta helt omärkligt, eller åtminstone obetydligt och utan fara.

Det på detta sätt uttömda blodet är merändels mörkt till färgen, rodnar icke vidare i luften, under-

stundom illaluktande och skarpt; är för öfrigt icke innerligt blandadt med afföringen, fastän det ofta afgår tillika med densamma. Denna afgång af blod vid hämorrhoider återkommer ofta i alldeles regelmässiga perioder såsom reningen hos fruntimmer, lindrar det allmänna illamåendet, och blir ofta för kroppen ett sådant behof, att en rubbning i densamma genom förkylning af fötterna, genom ett kallt bad, genom sinnesrörelser och dylikt, kan medföra de förderfligaste följder.

Hämorrhoidernas Orsaker.

Hämorrhoidalsjukdomen tillhör medelåldern och den högre åldern och uppträder mest mellan 30:de och 50:de året.

Mankönet är oftare utsatt för denna sjukdom än qvinnokönet; så länge månadsreningen fortgår regelbundet, synes den ersätta hämorrhoiderna, hvilka ofta uppträda så snart denna upphör. Emellertid förekomma icke sällan båda tillika.

Allt som verkar hämmande på blodets fria omlopp uti underlivets inelfvor, all sammantryckning af dess blodkärl, befordrar uppkomsten utaf hämorrhoidalsjukdom; stillasittande lefnadssätt hos lärde, embetsmän och vissa handtverkare, skomakare, skräddare, väfvare med flere. Många personer, hvilka efter ett verksamt och rörligt lefnadssätt öfverlemnats sig åt stillhet och njutningar, anfallas af hämorrhoider.

Komma härtill momenter, hvilka i allmänhet verka försvagande på kärlsystemet och underlifsorganerna, såsom dålig föda, öfverretning, utsväfningar, själsansträngningar, bruket af mycket förslappande drycker, så behöfs ofta icke något särskildt anlag för att framkalla sjukdomen.

Genom förstoppning eller med flit tillbakahållen stolgångsafföring, genom missbruk af lavemanger, genom delarnas upphettnings af sittande på mjuka dynor m. m. gynnas uppkomsten af hämorrhoidaltaggar.

Behandling.

Betrakta vi närmare de i föregående afdelning omnämde orsaker, hvilka enligt berömde läkares uppgift bidraga till ifrågavarande sjukdoms framkallande, så finna vi, att alla dessa orsaker komma deri öfverens, att förorsaka en stockning i blodomloppet uti underlifs- eller det så kallade portådersystemet.

Vid behandling af denna sjukdom hafva vi följaktligen att företrädesvis tillse, att denna rubbning i blodsystemet återhäfves. Detta sker likaledes genom lungornas gymnastik; ty genom det djupa inandandet upplifvas icke blott portådersystemets*) blodom-

*) Portådersystemets blodkolor äro hos hämorrhoidarier enligt Prof. Schultz-Schultzenstein trögare att förnya sig än i det öfriga blodsystemet. Alltså bör lunggymnastik genom fortskyndande och förbättrande af blodbildningen verka förnyande på portådersblodet.

lopp genom den sålunda förbättrade blodbildningen, utan också mekaniskt genom brösthvalfmuskelns upp- och nedstigande.

Derjemte bör man undvika de skadliga inflytelser, hvilka framkalla hämorrhoidalsjukdom: stillasittande, alltför kraftig eller alltför ymnig, eller i allmänhet läcker och hetsig mat, väderbildande och förstoppande rätter, sen aftonmåltid, rödt vin, kaffe m. m. Att sofva på madrasser, att sitta på träd- eller rottingstolar, äfven på ringkuddar, mycket kropps-rörelse, isynnerhet i fria luften, varm fotbeklädning, en sund och solig bostad, sinnets upplifvande m. m. är isynnerhet att rekommendera. Genom aktgifvande på sjukdomens orsaker blifver det i hvarje enskildt fall lätt att välja lämpligt lefnadssätt; förstoppning eller en alltför trög stolgång bör alltid undvikas. Ganska nyttigt är ock att flitigt dricka vatten, svag limonad, seltzervatten: bäst då magen är tom och matsmältningen gått för sig.

Under hämorrhoidalflytning och vid försämring af hämorrhoidalåkommor i allmänhet bör den sjuke sorgfälligt undvika alla förkylningar, isynnerhet om fötterna och underlifvet, samt fotbad och allmänt kallt bad; men framför allt draga försorg derom, att icke blott behörig öppning dagligen ordentligt äger rum, utan ock att uttömningarna icke äro alltför hårda. Afföringen bör här befordras, så vidt möjligt är, icke genom lavemanger, utan genom lätta afföringsmedel, t. ex. med cremortartari, senna och fenkol o. s. v.; ofta vinner man samma ändamål genom ymnig utspädande dryck.

En lokal behandling af hämorrhoidalknutar och hämorrh.-säckar är ofta påkallad, då de blifva alltför spända och smärtande, eller ock råka uti ett tillstånd af alltför stor slapphet. Här gagnar bruket af milda salfvor (t. ex. grädde, fet olja o. s. v.) och af uppmjukande omslag med hafresoppa; betänkligare äro de mer kylande medlen, kalla omslag, kalla sittbad eller sammandragande medel, såsom dekokt på pilbark, uppvärmdt rödt vin o. s. v.

Till mildrande af blödning ifrån hämorrhoidalknutar är horisontelt läge, klen kost, och thé på mil-lefolium ofta tillräckligt.

Starkt inflammerade och smärtsamma knutar behandlas såsom andra yttre inflammationer med uppmjukande omslag af gröt med blyvatten, varma ångor på stolgången, ljumma sittbad m. m.

Hämmade eller tillbakagångna hämorrhoider återhållas genom uppmjukande ångor, genom sättande utaf blodiglar, genom åderlåtning på foten, eller genom dragmedel, och samma förfarande bör äfven der användas, hvarest under häftig bröstbeklämning, eller vid hotande slaganfall de blinda hämorrhoiderna, oak-tadt plågorna äro ganska häftiga, icke komma till flytning, men den öfverhängande faran icke tillåter något uppskof.

Sommarljumma (icke heta) såp-, svafvel- eller pottaskbad, eller, der de kunna fördragas, ryska ångbad, samt hudens skötsel i allmänhet, tjena till att underhjelpa kuren.

Ryggradskrökningar

förekomma ofta efter bröstaffectioner, hvilka varit åtföljde af en ofullkomlig utvidgning af en större del af lungan. De reffben, som omgifva denna lungdel, falla in, de dertill hörande muskler, hvilka äro serdeles verksamma vid andedrägten, försättas i större overksamhet, om icke nära i förlamningstillstånd, och ryggraden böjer sig med sin convexitet till den motsatta sidan. Detta slags ryggradskrökning återställes bäst genom en fortsatt lungornas gymnastik, på sätt vid behandling af lungsoten närmare blifvit angifvet.

I alla rikets boklådor finnas att tillgå:

KLENCKE. *Qvinnans naturlif* och dess organiska för-
rättningar, skildrade i bref för bildade läsare; öfversättning
efter andra originalupplagan. 1 R:dr R:mt.

MACKENZIE. *Inga hämorrhoider mer!* Om hämorrhoid-
ernas väsende och orsak, jemte sättet att fullkomligt bota
dem; andra upplagan. 50 öre.

MARKER. J. C. *Praktisk handbok mot hufvudvärk, tandvärk
och snufva*, eller underrättelse om dessa sjukdomars verkliga or-
saker, rätta behandling och fullkomliga botande; 2:a uppl. 50 öre.

Något om barns fysiska uppfostran. 12 öre.

RITTER, C. *Nytan af tidigt uppstigande om morgonen*;
andra upplagan öfversatt från tredje tyska upplagan. 50 öre.

SCHULZE, A. *Mjölks- och vasselkurerne*; en tillförlitlig
anvisning om nämnde kurers mest ändamålsenliga begagnande
och denas utmärkta förmåga att bota de mest hårdnackade
och långvariga sjukdomar; jemte trenne afhandlingar: om det
medicinska bruket af tjärnmjölk, om användandet af mjölk i
förening med bruket af mineralvatten, samt om mjölks an-
vändande såsom utvärtes läkemedel; öfversättning. 50 öre.

Följande böcker äro tillsvidare nedsatta:

COMBE, A. *Populär framställning af
fysiologiens hufvudläror* med afseende på hel-
sovård och uppfostran; öfversatt och bearbe-
tad af D:r A. Hilarion Wistrand; med trä-
snitt; (ett af de utmärktaste och lärarikaste
arbeten i sitt slag) från: till:
3,50 2,50

HARTMANN, P. K. *Lycksalighetslära
för människans fysiska lif*, eller konsten att
bibehålla och fullkomna helsa, skönhet samt
kropps- och själsstyrka; fjärde upplagan.
(Första upplagan kostade 3 R:dr r:mt) 2 R:dr 1 R:dr

WILKINSON, A. *Ingen bleksot mera!*
Kort och lättfattlig, på mångårig medicinsk-
praktisk erfarenhet grundad anvisning att bota
en af nutidens mest gångbara, plågsamma och
lifsförbittrande sjukdomar; öfversättning efter
andra originalupplagan 0,37 0,25

Ögonläkaren, eller anvisning att behandla
och kurera ögats, ögonlockens och tårverk-
tygens sjukdomar; utdrag och öfvers. från
berömda utländska läkares och opthalmologers
skrifter 1,50 0,50

På L. J. Hiertas förlag hafva utkommit följande arbeten
i Medicin samt populära skrifter rörande Dietetik och Helsevård, hvilka tillsvidare säljas till nedsatta priser, och efter requisition kunna erhållas i alla rikets boklädor:

	Förra priset	Nedsatta priset.
ANDRÉE, A. <i>Helsolära utan medikamenter, för friska och sjuka af alla stånd.</i> . . .	1 R:dr	0,50
AUDIN-ROUVIÈRE. <i>Helsans orakel, eller konsten att må väl; 184 regler för helsans bevarande</i>	0,37	0,25
CLARCK, J. <i>Om lungdot, samt om tuberkulösa och skrofulösa sjukdomar; utgifven på svenska af E Swartz</i> . . .	4 R:dr	1 R:dr
ERFURTH, A. F. <i>Vattenkurmethodens teori, eller elektriska strömmar såsom orsaker till det inflytande som bruket af kallt vatten utöfvar på människokroppen; öfvs.</i>	0,50	0,25
KAHL, C. <i>Anvisning att behandla akuta sjukdomar med vatten; öfvers.</i>	0,50	0,25
LOEWENSTEIN, J L. <i>Hygiea, eller konsten att bevara, förlånga och försköna kvinnans lif; öfvers. af C. M. Ekbohrn</i>	1 R:dr	0,75
LOEWENSTEIN, A. <i>Om skrofel- eller körtelsjukan; öfvers. efter 2:a tillökade uppl.</i>	0,75	0,50
PHOEBUS, P. <i>Kort anvisning till de första räddningsåtgärderna vid akuta förgifningar; öfvers. af Ernst Swartz</i> . . .	0,50	0,25
<i>Råd gifvare angående bästa sättet att vårda och bevara tändernas friskhet, samt om tillförlitliga medel emot tand- och tandköttslidande, inflammation omkring tandrötterna, tandneuralgi och all annan tandvärk, tändernas röta och bortfrätning, scorbutiskt och slapt tandkött, tandfistel, tandköttsabscess, tandblödning, tandvinsten etc.; jemte anteckningar i anatomiskt hänseende om människans tänder och deras närliggande delar; utgifven af J. A. N—n, praktisk läkare . .</i>	0,92	0,50
SCHÖNLEIN, J. L. <i>Allmän och enskild pathologi och terapi; öfversatt och tillökt af N. Dahlin, Med. Dr, fyra band</i> . . .	22 R:dr	5 R:dr

